

Часові форми однорідних дієслівних присудків у британському художньому жіночому письмі

Ю. І. Дзядик

Університет Гани, м. Аккра, Гана
Corresponding author. E-mail: yuridlviv@gmail.com

Paper received 31.10.19; Accepted for publication 15.11.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-211VII62-03>

Анотація. У статті розглядаються усічені форми дієслів на матеріалі текстів феміністичної літератури Великої Британії. Особлива увага приділяється аналізу речень, які містять інформацію про взаємозалежні дії, виражені часовими формами Present Simple та Past Simple. Події, що описуються, відбуваються одночасно або послідовно, і визначають причиново-наслідкові відношення. Лексичні маркери поширюють структуру речень, які сформовані рядом однорідних компонентів. У роботі звертається увага на пунктуаційні знаки, зокрема, коми. Відзначено, що усічені дієслівні форми структурно незалежні між собою, хоча семантика дієслів об'єднує їх, і вони беруть участь у побудові речень та ряду однорідних дієслівних присудків. У дослідженні виокремлено метричні / хронологічні / релятивні предикати.

Ключові слова: синтаксис, речення, таксис, структурно-семантичні особливості, аспект, граматикизація, темпоральність.

Вступ. Вивчення проблеми однорідності відноситься до одного із важливих питань синтаксису речення, оскільки однорідні члени поширюють структуру речення, а також збагачують семантику інших членів речення [1, с. 201]. У реченні поряд з підметом центральне місце займає присудок, тому що підмет і присудок утворюють предикативне ядро речення. Однорідність присудків є цікавим синтаксичним явищем, оскільки проблема однорідності переплетена із проблемою речення та його межами. Присудки вносять у ряд певні характеристики: морфологічну форму, аспектуальні та категоріальні особливості, різні модально-часові відношення. Комунікативний фон художнього тексту постає перед читачем у вигляді двох дискурсивних зон – наратора та персонажів [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Речення з однорідними присудками мають розгалужену модель з низкою певних рис, притаманних лише цим конструкціям. Однією із особливостей таких речень є категорія часу, яку виражають однорідні дієслівні присудки як конституенти ряду. Кожен наступний присудок у ланцюжку однорідних членів повідомляє щось нове про підмет речення. Самі ж повідомлення перебувають у часовому відношенні між собою. В однорідному ряді дієслова-присудки відрізняються своїми видо-часовими значеннями. У європейських мовах ця відмінність полягає у граматикизації певних семантичних ознак дієслова [7, с. 141]. В аналітичних мовах (напр. англійській та французькій) вид виявляє себе як акціональне значення і входить до системи часів. Результативний вид – значення доконаності / недоконаності – не має граматикизованого вияву в інших мовах [3, с. 40]. Видо-часові відношення знаходяться у тісному зв'язку з іншими структурними та семантичними властивостями ряду. Тому-то вивчення часових відношень між присудками в однорідному ряді (системи часів / темпоральних значень) є необхідним для визначення лінгвістичної природи речення, в цілому, і конструкції з однорідними дієслівними присудками, зокрема.

Як виражаються часові відношення можна спостерігати, коли дієслівні присудки формують однорідний ряд. Не можуть події та явища, описані у реченнях,

відбуватися поза часовим планом, а отже, вони повинні перебувати у часовому просторі і бути взаємозв'язаними між собою.

Аналізуючи часові відношення, ми виходимо із засад функціональної та семантичної категорій темпоральності, котра становить собою систему мовних засобів, що виражають певний час у мові та інтерпретують ідеї часу у категоріях аспектуальності, часової локалізованості, таксису та часового порядку [6]. Час характеризує повідомлюваний факт відносно іншого повідомлюваного факту [12, с. 135], проте Р. Якобсон не розмежує факт повідомлення і момент мовлення; отже, минулий час може й не виражати передування щодо факту повідомлення [15]. За Р. Якобсоном, визначальною ознакою таксису є темпоральне значення порядку дій. В. Храковський розрізняє широко вживані часові форми, які співвідносять виражені дії з часом мовлення (абсолютні часи) чи з часом здійснення дії (відносні часи) (семантичне трактування таксису) [8]; «таксичні значення є фоновими, супровідними щодо інших основних значень логічної зумовленості (причини, умови, допусту, мети), утворюючи разом з ними один кластер» (асемантичне трактування таксису).

Аналізуючи речення з однорідними присудками, беремо за основу темпоральне значення співвідношення дій (послідовність, передування, наступність) – лінійний характер; (паралельність, включення) – нелінійний характер.

Визначаючи часові відношення, крім значення дієслівних форм, ми беремо до уваги такі лексичні показники часу, які вказують на перебіг дій у часі, а також семантику дієслів. Ядром темпоральності, безумовно, є граматикична категорія часу.

Мета. Метою статті є аналіз часових форм речень з однорідними присудками, виявлення особливостей часових форм на матеріалі художніх творів («жіноче письмо») Великої Британії початку ХХІ століття. Об'єктом дослідження обрано речення з однорідними дієслівними присудками.

Методологія дослідження. Аналізуючи речення з однорідними дієслівними присудками, використовує-

мо метод лінгвістичного опису і спостереження, а також структурний метод.

Виклад основного матеріалу. Сутність часових відношень у ряді присудків полягає у тому, що граматична форма кожного дієслова-присудка не має граматично самостійного часового значення, але пов'язана із граматичною формою наступного дієслова. У результаті цього, на думку В. Бакіної, кожен присудок отримує часову характеристику лише у співвідношенні з іншими присудками у складі ряду однорідних присудків. Часовий зв'язок сприяє утворенню тісної семантико-синтаксичної єдності ряду присудків [2, с. 41 – 45]:

He [Johnathan] came over and gave her [Diana] a kiss on her forehead and went out. Their marriage had taken a turn for the better altogether lately; well, that was worth a great deal, she thought [16, с. 253].

The woman reached into a basket for a silk lily, came forward and took Chloe's hair out of her hand, twisted it back and fastened it tightly [17, с. 140].

He [Patrick] marched out of the room, snatched his jacket from the coat stand, and slammed the door on his way out [11, с. 250].

Розглядаючи однорідні присудки, що виражені однією часовою формою, наряд чи можна стверджувати, що кожен присудок не має самостійного значення часу.

Кожен наступний присудок в однорідному ряді має самостійне часове значення, Ми можемо пропустити другий, третій елемент ряду, і ряд буде повноцінним, оскільки його і в такому вигляді характеризуватимуть змістова завершеність та структурна закінченість. Часову характеристику кожен із дієслів-присудків отримує без посилання на контактні чи дистантні дієслова, які знаходяться в однорідному ряді.

Однорідні присудки виражають один із основних типів часових відношень між тими діями, які ними передаються. Це, по-перше, відношення часової послідовності, що характеризується протіканням однієї дії після іншої, передуманням однієї дії іншої, або навіть частково паралельним протіканням дій, коли кожна наступна дія настає не після того, як завершиться попередня, а вже під час самої першої дії. В. Храковський вважає, що у реченнях з однорідними присудками немає таксису, оскільки в них не є наявні граматичні показники, які б вказували на конкретне таксисне значення, зокрема на передумання чи наступність [10, с. 35 – 36]. Відношення передумання й наступності виникає тоді, коли одна із співвідносних дій впливає на значення іншої дії та робить її семантично залежною. Беручи до уваги метричний (ідентифікує значення ситуації і є позицією відліку) та хронологічний (означає метричний) предикати, у фактичному матеріалі виявляємо, що хронологічний предикат частіше є попереднім, оскільки в ньому закладене значення подвійної вторинності – граматичної і семантичної (значення принагідного зауваження, уточнення, факультативності вторинної дії): завжди ці два предикати займають позицію «причини-наслідку»:

The study was dim and gloomy after the brightness of the sun outside. Hugh headed straight for the desk, picked up the phone and dialled a number [17, с. 240].

Joe trotted over, opened the door and saw his father bending over something covered with ragged tarpaulin in the far corner. 'Pa!' he shouted, hurrying towards his father. Freddie's head snapped around... His father's fist smashed into his cheek. Joe flew backwards and hit the wall. He blinked and tried to think through the buzzing in his head. His legs felt like jelly and pain shot up his neck but he forced himself to his feet [11, с. 170].

По-друге, це відношення одночасного проходження дій, що виражається в одноплановому, паралельному або сумісному їх проходженні. Часові відношення визначаються морфологічним складом самих присудків. Навіть якщо дії є одночасними, вони можуть характеризуватися відношенням передумання чи наступності. Сутність такого зв'язку полягає у вираженні зумовленості однієї дії іншою, у встановленні причиново-наслідкового змісту. Обидві дії конструюють закриту структуру, виражену значеннями передумання чи наступності. Ці відношення виникають тоді, коли одна із співвідносних дій впливає на значення іншої дії та робить її семантично залежною.

Переосмислюючи ідеї Р. Якобсона, теоретики таксису виділяють значення одночасності / різночасності (передумання, наступність), що втілені у залежному або незалежному таксисі. Основними засобами вираження незалежного таксису вважають співвідношення видо-часових форм у простих реченнях з однорідними присудками та поєднання компонентів складних речень [9, с. 261]: У структурі речення наявними є метричний предикат (1), який має узагальнене значення і релятивний предикат, який має часткове значення. Релятивний предикат є включенням у метричний і може виражати, як видно у прикладі, дві релятивні дії (2 і 3):

And Jillie looked up and saw it was Alice standing there – and she was at once filled with relief and anxiety. Relief that she had a respite before answering this question, and anxiety that poor Tom Knelston, who had already confronted one strange woman under the most extraordinary, painful circumstances, must now confront another. She jumped (1), hugged (2) Alice and said (3) to Tom, 'Would you excuse me one moment?' and pushed Alice towards the door [16, с. 137].

Виразення відношень часової послідовності в однорідному ряді, утвореному присудками у Present Simple, є мало поширеним. Це, очевидно, пояснюється граматичним значенням цієї форми; вона передає звичайні, постійні дії:

'Well, he [John] gets everything set up, lights and angles and everything, and spends hours working out the composition and the poses with one of his little boy assistants – standing in for the model, I mean. They look so sweet in their black jeans and T-shirts, posing as if they were in ball gowns, and then finally you get called in and he tells you where he wants you to stand and how, and then after about another half-hour fiddling, he summons one of the assistants, stands back, folds his arms, and says, "Now!" very peremptorily. The assistant presses the button or the Rolleiflex lead or whatever. He'll do that a few times, and then you have to move a fraction, or he tells the fashion editor to tweak the dress an inch, and then, when it's all exactly as he likes, he does it again.

Fascinating. Tiring, though, she [Diana] added [16, с. 206].

У жіночих романах надibuємо приклади з предикатами слухового чи зорового сприйняття, руху та фізичної дії, а також предикати, що позначають звучання, стан:

*One night in the interval of Robert Anderson's Tea and Sympathy, waiting for Persephone to return to the bar from the ladies, he **heard** someone call his name, and turning, **saw** Diana Gunning waving at him above the crowd* [16, с. 298 – 299].

На виокремлення значення наступності впливають темпоральні конкретизатори з семантикою наслідку (*after, then, etc.*):

*The man **stood back**, and **after** a short silence, **spat** on the ground and **then** **laughed*** [16, с.44].

*Donald Herbert **looked at** him [Tom] thoughtfully, **then** **stood up** and **said** he had to be going home* [16, с. 183].

*And she [Diana] **reached up** and **kissed** him [Tom] again on the cheek and **then** **turned** and **walked up** the drive towards the house* [16, с. 152].

Лексичні показники *after, then* є додатковим засобом вираження часової послідовності дій, і вони стають основним лексичним засобом виявлення цих відношень. У сегментах тексту все підпорядковане принципіві постмодерністичної літератури – відтворювати дійсність, а не описувати її [5, р. 81]. У початковій позиції темпоральні показники відіграють важливу структурну роль, виконуючи функцію міжфразових часових зв'язків:

*He had and old sweater of Laura's that he kept lovingly folded in a drawer and when he felt especially bad he **would get it out**, and **hold** it as once he had held her, gently at first, then frantically, clutching it to him, burying his head in it, crushing it, tears drenching it. Catharsis achieved, he **would** very gently **shake it out** and **hang** it over the foot of the bedstead to dry, and **lie** staring at it and wondering for a while whatever was to become of him. **Then** he **would take a deep breath** and **stand up**, **pull on** his coat, and **go out** to buy a Sunday newspaper or perhaps a copy of the New Statesman and **lie** on the bed reading* [16, с. 183 – 184].

В середині та в кінці ряду лексичні показники змінюють внутрішній порядок послідовності дій у часі. При цьому кожен із показників виявляє свої структурно-семантичні властивості [2, с. 46]:

*However, you don't look well, I have to admit. Take one month from now. You **will return** **then** and **work** as you certainly haven't worked this summer* [16, с. 288].

У реченні темпоральний конкретизатор вживається після першого елемента, перебуваючи у постпозиції, а не, як звичайно, у препозиції перед наступним елементом. Ми можемо розглядати даний ряд як включення: одна з дій є включеною в іншу дію та співвідноситься з нею як частина із загальною. Дії зі значенням включення виражені однотипними предикатами, позначаючи фізичну дію.

Відносно частіше подібні відношення між присудками у формі Present Simple виникають тоді, коли ця форма набуває інших значень: слугує для емоційної

передачі одноразових динамічних дій минулого періоду часу. Якраз у цьому значенні вживається форма Present Simple для опису однієї чи кількох подій, що відбулися у минулому (виявити це можна за допомогою контексту):

*'Where is my necklace? I need it.' ... As I watch, she [the girl] **swings** herself off her chair as though she can't bear to sit still, and **starts** to pace up and down. Her dress falls straight to the knee, with little pleats at the bottom which swish about as she walks* [13, с. 35].

*Sadie doesn't even seem to have heard me. She's sitting on the window ledge, swinging her legs. Although when I look closely, I notice that she's not actually on the ledge, she's floating about an inch above it. She **follows** my gaze, **sees** the gap and **flinches** with annoyance. She **adjusts** her position carefully until she looks as though she's sitting right on the ledge, **then** insouciantly **starts** swinging her legs again* [13, с. 46].

Відношення часової послідовності дій є більш поширеним, коли присудки виражені дієсловами у формі Past Simple. Тоді присудки передають послідовні дії, котрі змінюють одна одну у минулому відтинку часу:

*Gabrielle **unsheathed** another cigarette, **held** it between her forefinger and middle finger, then **started threading** it along her fingers by twisting it slowly between each finger* [14, с. 194].

*Kate **returned** to her chair, **picked up** one of the small sacks, **rethreaded** her needle **then** **sewed** the edges together* [11, с. 42].

*Freddie **looked** scornfully at Jonathan, **took** a couple of unsteady steps backwards and **then** **ran** to the edge. As he jumped, the tile under his right foot snapped and broke his stride* [11, с. 280].

Дії змінюють послідовно одна одну. Проте, темп послідовних дій залежить від того, як письменниці закодовують інформацію. За допомогою засобів пунктуації ми бачимо, наскільки швидко змінюються дії. Пунктуаційний маркер перед прислівником уповільнює темп розповіді, завершує до кінця попередню дію. Відсутність такого маркера веде до швидкоплинності дій, які передаються авторами романів.

Висновки. Однорідні дієслівні присудки, на відміну від інших однорідних членів речення, впливають на розвиток усієї структури речення, ускладнюючи її наявністю предикативних зв'язків. Особливою характеристикою володіють конструкції з двома, трьома чи більше елементами у ряді однорідних присудків. Однорідні присудки знаходяться у різних смислових відношеннях один до одного. Вони завжди виражають якусь певну часову співвіднесеність дій: дії проходять або одна за одною, або одночасно. Усі інші семантичні відношення нашаровуються на відношення часової співвіднесеності. Темпоральні показники слугують додатковим засобом вираження послідовності дій. У перспективі подальшого дослідження видається необхідним дослідити природу сполучників та другорядних членів в однорідному ряді дієслівних присудків, а також здійснити аналіз однорідних іменних присудків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В. Г. Введение в синтаксис современного немецкого языка. М., 1955. 392 с.
2. Бакина В. И. Грамматико-стилистическая характеристика предложения с многокомпонентным рядом однородных сказуемых: (на матер. немец. худ. прозы): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 – германские языки. Л., 1984. 191 с.
3. Барчук В. Концептуальні параметри таксису: проблеми інтерпретації. *Українська мова*. 2013. №1. С. 39-50.
4. Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англійській прозі ХХ століття. Л., 2013. 268 с.
5. Бехта І. Думка у думці як ендофазна форма мовлення в художній прозі персонажного дискурсу. *Лінгвістика*. 2019. №1 (40). С. 73 – 84.
6. Бондарко А. В. Теория значения в системе функциональной грамматики: на матер. русского языка. М. : Языки славянской культуры, 2002. 736 с.
7. Курилович Е. Очерки по лингвистике. М., 1962. 456 с.
8. Типология таксисных конструкций / отв. ред. В. С. Храковский. СПб: Знак, 2009. 912 с.
9. Русакова О. В. Нерівнорядний таксис у сучасній українській мові. *Лінгвістика*. 2012. № 2 (26). С. 256-263.
10. Храковский В. С. Категория таксиса (общая характеристика). *Вопросы языкознания*. 2003. № 2. С. 32- 54.
11. Fullerton, J. Hold on to Hope. Orion Books, 2012. 296 p.
12. Jakobson, R. Shifters, verbal categories, and the Russian verb. Selected Writings II. Word and Language. The Hague-Paris: Mouton, 1971. P.130-147.
13. Kinsella, S. Twenties Girl. Black Swan, 2010. 480 p.
14. Koomson, D. Marshmallows for Breakfast. Sphere, 2007. 440 p.
15. Reichenbach, H. The Tenses of Verbs. *The Language of Time: A Reader*. Oxford University Press, 2005. P. 71-78.
16. Vincenzi, P. A Question of Trust. Headline Publishing Group, 2017. 598 p.
17. Wickham, M. Sleeping Arrangements. Black Swan, 2010. 304 p.

REFERENCES

1. Admoni, V. G. An Introduction to syntax of modern German. M., 1955. 392 p.
2. Bakina, V. I. Grammatical and stylistic characteristics of sentences with multi-component series of homogeneous predicates (on the basis of German fiction): PhD thesis. Specialty: 10.02.04 – Germanic Languages. L., 1984. 191 p.
3. Barchuk, V. Conceptual parameters of taxis: problems of interpretation. *Ukrainian language*. 2013. No 1. P. 39-50.
4. Bekhta, I. A. An author's experiments in Anglophone fiction of 20th century. L., 2013. 268 p.
5. Bekhta, I. Thought in thought as endophasic form of speech in fiction projection of the character discourse. *Linguistics*. 2019. No 1 (40). P. 73 – 84.
6. Bondarko, A. V. A theory of meaning in the system of functional grammar: on the basis of Russian M. : Yazyki slavianskoj kultury, 2002. 736 c.
7. Kurilovich, E. Writings on linguistics. M., 1962. 456 p.
8. Typology of taxis constructions / ed. by Khrakovskii, V. S. St.-Petersburg: Znak, 2009. 912 p.
9. Rusakova, O. V. Irregular taxis in modern Ukrainian. *Linguistics*. 2012. No 2 (26). P. 256-263.
10. Khrakovskii, V. S. A category of taxis (general characteristics). *Voprosy yazykoznaviia*. 2003. No 2. P. 32- 54.

Tense Framework of Homogeneous Verbal Predicates in British Women's Writing

Y. Dzyadyk

Abstract. In this article, contracted verb forms used in the texts of the British feminist literature are viewed. Particular attention is devoted to the analysis of sentences which contain information about the actions that are interconnected and expressed by the Present Simple Tense and the Past Simple Tense. The described actions occur simultaneously or follow each other indicating 'reason-consequence' relations. Lexical indicators expand the sentences with contracted elements. The role of punctuation marks, especially commas, is described in the article, too. It is stated that structurally contracted verb forms are independent, though semantics of verbs brings them together to construct a sentence in general and a series of contracted verbs, in particular. Metric / chronological / relative predicates are highlighted in the paper.

Keywords: syntax, sentence, taxis, structural and semantic features, aspect, grammaticalization, temporality.